

บทที่ ๔

วิเคราะห์มโนทัศน์และความหมายของสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ ๔ เป็นบทวิเคราะห์มโนทัศน์และความหมายของสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ ๒ ส่วนคือ มโนทัศน์ (concepts) ในการสร้างพิธีกรรมและสัญลักษณ์ (symbols) ในพิธีกรรม

ใน *ส่วนแรก* คือ มโนทัศน์การสร้างงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ เป็นการนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของพิธีกรรมที่ได้นำเสนอในบทที่ ๓ มาอภิปรายให้เห็นว่า การประดิษฐ์งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์มีพื้นฐานมาจากความคิดหลักจากเรื่องอะไรบ้าง สัมพันธ์กับตัวบุคคลและสังคมอย่างไร

ใน *ส่วนที่สอง* เป็นการวิเคราะห์สัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ทั้งวัตถุสัญลักษณ์ที่มีความโดดเด่นจากการสร้างเครื่องประกอบพิธี และพฤติกรรมสัญลักษณ์ที่ผู้เข้าร่วมพิธีแสดงออกในระหว่างการประกอบพิธีกรรม

๔.๑ มโนทัศน์ในการสร้างงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีมโนทัศน์ในการสร้างพิธีกรรม ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ มโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมจากคัมภีร์ไบเบิล มโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมจากความเชื่อเรื่องบุญกรรม และมโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมเพื่อการรวมการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ มโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมจากคัมภีร์ไบเบิล

ในการสร้างพิธีกรรมในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พระครูสีลสาราภรณ์ได้ความคิดมาจากคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น คัมภีร์ไบเบิลจึงไม่ได้เป็นเพียงตัวบท (text) ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นมโนทัศน์อันเป็นที่มาของการประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธี การปฏิบัติตนในพิธีกรรมและสร้างบรรยากาศความศักดิ์ให้พิธีกรรม ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอมโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมจากคัมภีร์ไบเบิล ๓ ประเด็นคือ

๑) การใช้ชื่อคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นในการสร้างชื่อของพิธีกรรม

องค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างพิธีกรรมในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น คือ คัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น อันนับเป็นตัวบทซึ่งเป็นตำนานในการอธิบายที่มาของพิธีกรรมตามแนวคิดทางคติชนวิทยา ดังที่ ศีราพร ณ ถลาง (๒๕๔๘) กล่าวว่า

“...สมาชิกในสังคมใช้ตำนานอธิบายเหตุผลที่มาในการประกอบพิธีกรรม ตำนานจึงเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม ในขณะที่พิธีกรรมเป็นส่วนที่เป็นรูปธรรม

ตำนานยังเป็นเรื่องเล่าที่สร้างโลกทัศน์เกี่ยวกับจักรวาลสังคม และบอกสถานภาพของตัวตนของบุคคลในสังคม ตำนานเป็นเรื่องเล่าที่สังคมใช้สร้างมาตรฐานทางศีลธรรมและสร้างคำอธิบายและเหตุผลในการประกอบพิธีกรรม”^๑

คัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ในฐานะของตำนาน “จึงมีบทบาทเป็นแบบแผนสำหรับการแสดงออกในเชิงจารีตและพิธีกรรมของสังคม

^๑ ศีราพร ณ ถลาง, ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน (โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒๒-๓๒๓.

รวมทั้งยังเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน”^๒ โดยเฉพาะความรู้และความเชื่อในเรื่องของพระธรรมอันเป็นคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมและความดีงาม

มโนทัศน์การเรียกชื่อพิธีกรรมจากชื่อคัมภีร์ไบเบิลในเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ จึงสะท้อนให้เห็นถึงวิธีคิดในการสร้างพิธีกรรมจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อันเป็นความคิดริเริ่มโดยพระสงฆ์ในท้องถิ่น เป็นการนำคัมภีร์ไบเบิลมาสร้างความสำคัญในพิธีกรรมและในบริบทของชุมชน การนำคัมภีร์ไบเบิลซึ่งเชื่อว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และมีมานานในชุมชนมาอธิบายการประดิษฐ์พิธีกรรมจึงเป็นมโนทัศน์อย่างหนึ่งในการสร้างงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์

๒) มโนทัศน์การสร้างเครื่องประกอบพิธีจากข้อความในคัมภีร์ไบเบิล

นอกจากการนำชื่อของคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ มาตั้งเป็นชื่อของพิธีกรรมงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์แล้ว พระครูสีลสาราภรณ์ ยังได้นำความคิดความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมขันธ์จากคัมภีร์ไบเบิลซึ่งเชื่อว่าเป็นจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาจัดแต่งเครื่องประกอบพิธี จึงเท่ากับเป็นการนำเอาตัวเลข ๘๔,๐๐๐ ที่ชาวพุทธคุ้นเคยซึ่งถือเป็นตัวเลขมงคลทางพระพุทธศาสนาเป็นความคิดสำคัญในการสร้างพิธีกรรม ในคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ฉบับวัดป่าสักการาม ได้กล่าวถึงจำนวนพระธรรมขันธ์ว่ามาจากธรรมหมวดใดบ้าง ดังนี้

“...อันว่าธรรมทั้งหลายฝูงนั้น จตุราสติหัสถานิ อันได้แปดหมื่นสี่พัน แลธรรมขันธ์ทานิ อันว่าธรรมขันธ์ทั้งหลาย เอกวิสสหัสถานิ อันได้สองหมื่นปายพันหนึ่ง โหนติ ก็มี วินยติ ปิกาดในวินยปิฎก ธรรมขันธ์อันว่าธรรมขันธ์ทั้งหลาย เอกวิสสหัสถานิ อันได้สองหมื่นปายพันหนึ่ง โหนติ ก็มีสุดตันตปิฎก ในสุดตันตปิฎก ทวาวิสวัสตาสหัสถานิธรรมขันธ์ อันว่า

^๒ ปฐม หงษ์สุวรรณ, กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

ธรรมเนียมทั้งหลาย อันได้สี่หมื่นสองพัน โทหนคติ ก็มี อภิธรรม
 ปิฎก ในอภิธรรมปิฎก แล ธรรมเนียม อันว่าธรรมเนียมศุรา
 สิติสหัสสวิทัง อันมีประการอันได้สี่หมื่นสี่พันห้า
 ด้วยประการดังกล่าวมานี้ แต่ภายหลังก็แล้วเท่านั้นแล...”

(ปริวรรตจากคัมภีร์ไบเบิล เรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ผูกที่ ๔)

จากเนื้อหาของคัมภีร์ไบเบิลดังกล่าวเป็นการแจกแจงให้เห็นว่า จำนวนพระธรรมชั้น
 ทั้งหมดแปดหมื่นสี่พันนั้น ได้จากพระวินัยปิฎกจำนวนสองหมื่นหนึ่งพันพระธรรมชั้น ได้จาก
 พระสุตตันตปิฎกจำนวนสองหมื่นหนึ่งพันพระธรรมชั้น และได้จากพระอภิธรรมปิฎกจำนวนสี่
 หมื่นสองพันพระธรรมชั้น การนำความคิดความเชื่อเรื่องจำนวนตัวเลขของพระธรรมชั้นซึ่งถือ
 เป็นนามธรรม มาจัดแต่งเป็นจำนวนของเครื่องประกอบพิธีบางอย่างให้เป็นเป็นรูปธรรมที่จับต้อง
 ได้ จึงเป็นการแปรนามธรรมจากคัมภีร์ไบเบิล ให้เป็นรูปธรรมในพิธีกรรม

หากมองว่า “ระบบศาสนาหนึ่งๆ ย่อมต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นความเชื่อ ปรัชญา
 แนวคิดหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม และอีกส่วนหนึ่งคือส่วนที่เป็นพิธีกรรมซึ่ง
 เป็นรูปธรรม หรือการทำให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นรูปธรรม”^๓ การนำความคิด ความเชื่อจากคัมภีร์
 ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม มาตีความให้เป็นรูปธรรม
 โดยการจัดแต่งจำนวนเครื่องประกอบพิธีบางอย่างให้เท่ากับจำนวนของพระธรรมชั้นจึงเป็นการ
 นำความเชื่อทางศาสนา มาสร้างวิถีคิดให้เป็นระบบ

ความน่าสนใจของการสร้างเครื่องประกอบพิธีดังกล่าว คือการสร้างสิ่งที่ไร้รูป(นามธรรม)
 ให้เป็นสิ่งที่มียูรูป (รูปธรรม) “เพราะความรู้เดิมของมนุษย์นั้นได้ทางประสาทสัมผัส ความประจักษ์
 ทางประสาทสัมผัสเป็นสิ่งทดสอบว่าสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง”^๔ ในแง่นี้จึงอธิบายต่อไปได้ว่าการนำพระ
 ธรรมชั้น (นามธรรม) ซึ่งชาวพุทธเชื่อว่ามีอยู่จริง มาสร้างเป็นเครื่องประกอบพิธี (รูปธรรม) ซึ่ง
 สามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส เป็นการนำจินตนาการมาประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีกรรม
 ในทางสร้างสรรค์เพื่อชักนำผู้ที่เข้าร่วมพิธีให้มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

^๓ ศิวพร วิตะฐาน, แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
 ธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

^๔ สมัคร บุราณวาส, พุทธปรัชญา: มองพุทธศาสนาด้วยทรรศนะทางวิทยาศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ ๑,
 กรุงเทพฯ: ศยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑.

การจัดแต่งเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นไม่ได้มีเพียงการนำตัวเลข ๘๔,๐๐๐ มาจัดเป็นจำนวนของเครื่องประกอบพิธีเท่านั้น เนื้อหาคัมภีร์ไบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นยังได้กล่าวถึงเครื่องประกอบพิธีบางอย่าง ซึ่งผู้จัดงานก็ได้นำความคิดนี้มาจัดเครื่องประกอบพิธีอันเป็นการสร้างวัตถุสัญลักษณ์ขึ้นในพิธีกรรม ทั้งการนำความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมชั้นมาสร้างเครื่องประกอบพิธีอันเป็นวัตถุสัญลักษณ์สื่อถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

มโนทัศน์การประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีจากความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมชั้นซึ่งเป็นข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลานจึงเป็นการนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาสร้างภูมิปัญญาให้แก่สมาชิกในสังคม

คัมภีร์ไบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นได้กล่าวถึงเครื่องประกอบพิธี ได้แก่ ธง ช่อ ประธูบ ประทีป ข้าวตอกและดอกไม้ อันเป็นแรงบันดาลใจให้คนในชุมชนท่าม่วงนำมาประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธี จึงถือเป็นรูปแบบของการสื่อสารและการสร้างความคิดในพิธีกรรม “ความคิดต่างๆ นั้นจะถูกถ่ายทอดออกมาให้เห็นได้ ทั้งนี้เพราะสัญลักษณ์ [เครื่องประกอบพิธี] ดังกล่าวได้ใช้เพื่อแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มชนในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ซึ่งมักจะมี ความซับซ้อน ลึกลับและหลากหลายในแง่ของความหมาย”^๕

การประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นจึงเป็นวิธีการประดิษฐ์วัตถุสัญลักษณ์ที่น่าสนใจทั้งในแง่ของการสร้างรูปสัญลักษณ์จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้และวิธีการอธิบายความหมายของวัตถุสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น

^๕ ปฐม หงษ์สุวรรณ. กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม, หน้า ๔๔.

ตารางแสดงมโนทัศน์การสร้างเครื่องประกอบพิธีจากตัวบทคัมภีร์ใบลาน

ตัวบทในคัมภีร์ใบลาน	สัญลักษณ์ในพิธีกรรม
<p style="text-align: center;">ความเชื่อเรื่องพระธรรมขันธุ์</p> <p>ตัวบทคัมภีร์ใบลาน ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องพระธรรมขันธุ์เป็นความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีทั้งหมดแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์ ได้ความคิดมาจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์ ซึ่งแจกแจงว่าได้จากแต่ละหมวดธรรม ดังนี้</p> <p>พระวินัยปิฎกจำนวน ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธุ์ พระสุตตันตปิฎกจำนวน ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธุ์ พระอภิธรรมปิฎกจำนวน ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธุ์</p>	<p style="text-align: center;">เครื่องประกอบพิธี</p> <p style="text-align: center;">ภาพของเครื่องประกอบพิธี</p> <p>วัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ ซึ่งได้นำความคิดจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธุ์ เป็นจำนวนของวัตถุสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า</p>
<p>“...คันทนคนสำแดงเทศนาธรรมปิฎกได้ ก็ให้แก่นริบแต่งแปดเครื่องบูชา คือ ช่อตุง ประรูป ประทีป ข้าวตอก ดอกไม้ ได้เทียนบูชา โดยปรารถนาดีแล้ว เคารพบนอบจิตใจตั้งฟังธรรม น้อมจิตลงสู่ที่จำศีล ให้ยินดีปรารถนา ดังพระพุทธเจ้าเทศนานั้นเทอญ หากจักได้พ้นจากทุกข์ในสงสาร ได้เข้าสู่นิพพาน บ่คาดบ่ค่าแล...”</p>	<p>มีการประดิษฐ์ ประรูป ประทีป ช่อตุง ธงไชย และนำ ข้าวตอก ดอกไม้ มาเป็นเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์จึงเป็นการนำตัวบทจากคัมภีร์มาสร้างวัตถุสัญลักษณ์ในพิธีกรรม</p>

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่าเครื่องประกอบพิธีทั้งหลายที่ประดิษฐ์ขึ้นมานี้อ้างอิงมาจากข้อความในคัมภีร์ไบเบิลเรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จึงนับว่าเป็นวิธีการสร้างเครื่องประกอบพิธีให้มีความน่าเชื่อถือ การนำคัมภีร์ไบเบิลมาสร้างและใช้ในพิธีกรรมจึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าคัมภีร์ไบเบิลมิได้ถูกเก็บไว้บนหิ้งเพื่อบูชากราบไหว้เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทอยู่ในพิธีกรรมและในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ดังที่ มาลินอฟสกี (Malinowski) กล่าว

“The texts, of course, is extremely important,
but without context, it remains lifeless.”

ตัวบทก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก
แต่ถ้าปราศจากบริบท ตัวบทนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ไม่มี “ชีวิต”^๖

การสร้างเครื่องประกอบพิธีจากคัมภีร์ไบเบิลแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนท่าม่วงซึ่งเป็นคนท้องถิ่นท้องถิ่นสามารถนำ “ตัวบท” บางส่วนมาตีความทางสัญลักษณ์ใหม่ให้เกิดการปฏิบัติและรับใช้สถานการณ์ปัจจุบัน^๗ นับเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท (texts) กับบริบททางสังคม (social context) ในกรณีนี้คือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากับพิธีกรรมในชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา

๓) มโนทัศน์การสร้างบรรยากาศความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม จากความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ไบเบิล

คัมภีร์ไบเบิลเรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ถือเป็นตำนานที่เป็นข้อมูล *ลายลักษณ์* ซึ่ง “บรรจุรหัสของความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์” ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาบางส่วน

^๖ Malinowski อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถลาง, *ทฤษฎีจิตวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*. หน้า ๓๑๘.

^๗ Andrew Buckser อ้างถึงใน บัวไข เฟิงพระจันทร์, “การฟื้นฟูคัมภีร์ไบเบิลในยุคจินตนาการใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑).

ของคัมภีร์ไบเบิลเป็นเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ (the sacred narrative) ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ และ เหตุการณ์สังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๑ แม้จะมีเค้าความจริงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ เนื้อหาที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ไบเบิลก็มี “อิทธิปาฏิหาริย์” เป็นเรื่องราวที่ “เหนือจริง”

“...อันหมู่อรหันตา เข้ามหากัสสป อันมีมหากัสสปเจ้า
เถระเป็นประธานเมื่อสังคายนาขังธรรม ด้วยอรหันตาเจ้า
ทั้งหลายอันได้ ๕ ฮ้อยตนยังประเทศอันนี้

อันว่าแผ่นดินหลวงอันนี้ กระทำแล้ว ยังมาเป็นอัน
ที่สุดก็ห้วน ไหวขึ้น ห้วน ไหวสอดทุกก้า ในที่อันสังคายนา
ธรรมแล อันแผ่นดินอันนั้น เหมือนมีความชื่นชมยินดี
แล้วแล...”

(ปริวรรตและสรุปความจากคัมภีร์ไบเบิล เรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ผูกที่ ๔)

เหตุการณ์ที่ปรากฏในเนื้อหาของคัมภีร์ไบเบิลแสดงให้เห็นถึงวิธีการสืบทอดความ ศักดิ์สิทธิ์ของ “พระธรรม” ในฐานะถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีการสังคายนาคือการรวบรวมพระธรรม แล้วเสร็จแผ่นดิน “ก็ห้วน ไหวขึ้น ห้วน ไหวสอดทุกก้า” อันแสดงให้เห็นว่าแม้แต่ธรรมชาติก็ยังยอม จานนต่อพลังอันศักดิ์สิทธิ์แห่งพระธรรมของพระพุทธเจ้า เหตุการณ์ที่ปรากฏในตอนนี้อีกแห่งหนึ่ง ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่สัมพันธ์กับเครื่องประกอบพิธีที่ประดิษฐ์ขึ้นตามจำนวนของพระ ธรรมขันธ์ เป็นการใช้ตัวบทที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลมาสื่อสารถึงผู้เข้าร่วมพิธีให้เห็นถึงความ ศักดิ์สิทธิ์ของพระธรรมอันจะนำไปสู่การสร้าง ความศักดิ์สิทธิ์ให้กับเครื่องประกอบพิธี

การนำคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ มาสร้างบรรยากาศแห่งความ ศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม เป็นการนำเอาถ้อยคำและเนื้อหาที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาสร้างพิธีกรรม เพราะ คัมภีร์ไบเบิลอยู่ในสถานะที่สูงส่งและศักดิ์สิทธิ์

ผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านท่าม่วงได้สืบทอดความคิดเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ไบเบิล โดยมีข้อห้ามที่ไม่ให้กระทำในสิ่งที่แสดงการขาดความเคารพต่อคัมภีร์ไบเบิล เช่น ห้ามไม่ให้นั่ง หรือนอนทับคัมภีร์ ห้ามไม่ให้นำคัมภีร์ไบเบิลมาตีหัวหรือร่างกาย^๕ แสดงให้เห็นความสำคัญของ

^๕ สัมภาษณ์ สิงห์ สุทธิประภา, มีนาคม ๒๕๕๓.

การสร้าง การใช้ประโยชน์ และการเก็บรักษา ในฐานะที่คัมภีร์ไบเบิลเป็นเอกสาร โบราณที่บันทึกเรื่องราวสำคัญจึงได้รับการยกย่องให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสูงส่ง ทำให้เกิดพฤติกรรมร่วมกันในการปฏิบัติต่อคัมภีร์ไบเบิล เช่น การเคารพต่อคัมภีร์ไบเบิล การนำมาเทศน์ในงานสำคัญ

เมื่อพิจารณาการใช้คัมภีร์ไบเบิลในบริบทของพิธีกรรม ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาของคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ กล่าวถึงการปฏิบัติตนในพิธีกรรมว่า

“...ควรกระทำสักการบูชา เคารพเป็นที่ตั้งที่พึ่ง
หากควรน้อมด้วยใจ ควรบูชาด้วยเครื่องอามิสต่างๆ
อันว่าพระสัทธรรมดวงนี้ บุคคลผู้ใดกระทำน้อมนมัสการ
เคารพด้วยใจบูชาพระสัทธรรมดวงนี้ เครื่องอามิสทั้งหลาย
ต่างๆ ดั่งนั้นผู้นั้น ได้ชื่อว่าเคารพบูชาแล้ว

...เคารพนบถนอบจิตใจตั้งฟังธรรมน้อมจิตลงสู่ที่จำศีล
ให้ยินดีปรารถนาดังพระพุทธเจ้าเทศนานั้นเทอญ หากจัก
ได้พ้นจากทุกข์ในสงสาร ได้เข้าสู่นิพพาน บ่คาดบ่คาด...”

(ปริวรรตจากคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ผูกที่ ๔)

จากข้อความในคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ แสดงให้เห็นว่านอกจากพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีต้องทำจิตใจให้บริสุทธิ์คือ “น้อมจิตลงสู่ที่จำศีล” ซึ่งแสดงว่าผู้เข้าร่วมพิธีต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ

มีข้อสังเกตว่า แม้จะเป็นพระรูปใดเทศน์ หรือ อ่านคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ก็ตาม ผู้ฟังต้อง “ยินดีปรารถนาดังพระพุทธเจ้าเทศนานั้นเทอญ” นอกจากจะเป็นการให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ผู้อ่านคัมภีร์ไบเบิลแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าคัมภีร์ไบเบิลที่พระสงฆ์ใช้เทศน์เป็นพุทธวจนะ ที่ได้รับการยอมรับและตกลงกันเอาไว้โดยพระมหาเถระ

^๕ ยุธพงษ์ ภาควิเศษ, “วัฒนธรรมชุมชนจากวรรณกรรม “ลำสลอง” บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๓.

คำพูดหรือเสียงพูด ที่ฟังไว้ใน “บทเขียน” จึงมีพลังอำนาจมาก แม้ใครจะเป็นผู้อ่านก็ตาม และแสดงให้เห็นว่า “ตัวเขียน” หรือ “การเขียน” มีความสำคัญมากเช่นกันเพราะสามารถเก็บรักษาไว้ซึ่งรหัสหมายที่สามารถสื่อหรือถ่ายทอดสิ่งที่เขียนบันทึกนั้นไว้ออกมาได้ ดังที่ Welter Ong กล่าวว่า

“...เมื่อไหร่ที่พุทธวจนะที่เขียนไว้ในคัมภีร์ไบเบิลถูกอ่าน
ออกเป็นเสียง เช่น เมื่อมีการเทศน์และสวดมนต์เป็นบาลีทุกครั้ง
มันจึงทำให้น้ำเสียงนั้นมี “พลังอำนาจที่น่าสรรเสริญมาก” นั่นคือ
ทำให้ทั้งผู้พูดและผู้ฟังได้รับการกระตุ้น และรู้สึกอย่างลึกซึ้ง
ในเวลาเดียวกัน”^{๑๑}

ดังนั้นคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ นอกจากจะเป็นตัวบทประกอบพิธีกรรมแล้ว อีกแง่หนึ่งยังเป็นการถ่ายทอดรหัสของธรรม คือพุทธวจนะถึงพุทธศาสนิกชนผู้เข้าร่วมงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์โดยตรง “แม้คำพูดจะจากไปกับกาลเวลา (Rides in Time) แต่ยังคงไว้ซึ่ง “น้ำเสียง” โดยเสียงพูดจะถูกแทนที่ด้วย “ตัวอักษร”^{๑๒} มิติของเวลาจึงไม่ใช่อุปสรรคของการสื่อความคิด แม้พระพุทธรเจ้าจะปรินิพพานนานแล้ว แต่คำพูดและคำสอนของพระองค์ก็ยังได้รับการถ่ายทอดเป็นรหัสธรรมอยู่ในรูปแบบของตัวอักษรในคัมภีร์ไบเบิลนั่นเอง และดูเหมือนชาวพุทธก็คุ้นเคยกับพุทธภาษิตที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา”

กล่าวโดยสรุปมโนทัศน์ในการสร้างงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์เกิดจากการสร้างสัญลักษณ์จากคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ให้เป็นรูปธรรม โดยการจัดแต่งเครื่องประกอบพิธีที่ได้ความคิดสำคัญจากคัมภีร์ไบเบิล พิธีกรรมจึงเป็นรูปธรรมของตัวบทคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เกิดจากความคิดริเริ่มของพระสงฆ์ในท้องถิ่นอีสาน นับว่าพระสงฆ์ช่วยเผยแผ่และจรรโลงพุทธศาสนาด้วยการสร้างวัตถุสัญลักษณ์ในพิธีกรรมตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ชาวบ้านและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้เข้าใจพุทธธรรมอันเป็นการสร้างศรัทธาในพุทธศาสนา

^{๑๑} Welter ong อ้างถึงใน บัวใจ เฟิงพระจันทร์, “การฟื้นฟูคัมภีร์ไบเบิลในยุคจินตนาการใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว,” หน้า ๔๗

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน

๔.๑.๒ มโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมจากความคิดความเชื่อเรื่องบุญกรรม

มโนทัศน์อีกประการหนึ่งซึ่งมีที่มาจากความเชื่อในสังคมพุทธศาสนาที่เชื่อว่าบุญกรรมเป็นพลังกำหนดวิถีชีวิตของเรา คนไทยจึงมีความคิดในเรื่องการสะสมบุญด้วยการทำบุญ ทำกรรมดี ความเชื่อเรื่องบุญกรรมมิได้มีอยู่ลอยๆ และจะไม่เกิดขึ้นเลยถ้าไม่มีการกระทำที่เป็นการสร้างบุญ งานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นจึงสร้างขึ้นเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสสั่งสมบุญ เพราะมีความเชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำไปแล้วไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็ไม่ได้สูญหายไปไหน แต่จะคอยติดตามให้ผลแก่ผู้ที่กระทำกรรมนั้นเสมอ ดังพุทธภาษิตว่า

อุโก ปุณฺณญจ ปาปญจ ยัมมจโจ กุรุเต อิท
 ตํ หิ ตสฺส สกํ โหติ ตณฺจ อาทาย คจฺฉติ
 ตณฺจสฺส อนุกํ โหติ ฉายา ว อนุปายินิ

ผู้มีอันจะต้องตาย ทำบุญและบาปทั้งสองอันใดไว้ใน โลกนี้
 ก็บุญหรือบาปนั้นจะเป็นของเขา เขาจะถือบุญหรือบาปนั้นไป
 บุญหรือบาปนั้นจะติดตามตัวเขาไป ดุจเงาตามตัวฉันนั้น^{๑๒}

งานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีรู้สึกสบายใจและได้บุญ องค์ประกอบของพิธีกรรมที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีหลัก พระสงฆ์ได้ประดิษฐ์เรื่องประกอบพิธีต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมเพื่อยืนยันได้ว่าได้รับผลบุญจากการเข้าร่วมพิธีกรรมแล้ว

การสะสมผลบุญจากการเข้าร่วมงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นอีกประการหนึ่งคือ การได้ฟังธรรมเทศนาจากพระครูสีลสาราภรณ์ และการได้ฟังพระสงฆ์สวดคัมภีร์ไบเบิลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ซึ่งนับเป็นการสร้างอานิสงส์ในการฟังธรรมตามหลักพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่าธรรมสวนานิสงส์^{๑๓} ได้แก่

^{๑๒} การศาสนา, กรม, พระไตรปิฎกฉบับหลวง, เล่ม ๑๔ (พระนคร: การศาสนา, ๒๕๒๕), ข้อ ๓๓๖ หน้า ๑๐๔.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพฯ: มหาลุพาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

- (๑) อสุสุตฺตํ สุมมาติ ข่อมได้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่เคยเรียนรู้
 (๒) สุตฺตํ ปรีโยทเพติ สิ่งที่ได้ฟังก็ทำให้แจ่มแจ้ง เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
 (๓) กงฺขํ วิหนติ แก่ข้อสงสัยได้ บรรเทาความสงสัยได้
 (๔) ทิฏฐี อูชฺ กโรติ ทำความเห็นให้ถูกต้องได้
 (๕) จิตฺตมัสส ปสึทติ จิตของเขาข่อม่องใส

นอกจากนี้เนื้อหาของคัมภีร์โบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นที่พระสงฆ์ใช้สวด
 ในพิธีกรรมยังได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการได้ฟังธรรมเทศนา ความว่า

“...เกิดมาชาติใดมีศีลก็บริสุทธิ์ยิ่งนัก มีปัญหาหาบุคคล
 ผู้เปรียบเทียบได้แล้วประการหนึ่ง รัชชาติภายหลังแลรัชชาติ
 ภายหน้าประการหนึ่ง เกิดมาเป็นที่รักแลจำเริญใจแก่คนแลเทวดา
 อายุก็ยืนยาวมากนักบริวารข้าหญิงชายเครื่องตั้งหลายมากนัก
 ก็เกิดมีมาให้ต่างๆ ก็ด้วยผลาอานิสงส์อัน ได้ฟังธรรมปิฎกชื่อ
 แปดหมื่นสี่พันชั้นนั้นแล

บ่ท้อแต่นั้นเครื่องทิพย์ทั้งมวลก็เกิดมาให้พร้อมทุกประการ
 บ่ขาดสายจกเมื่อจักยาม แม่นเกิดในเมืองคนก็เสวยทิพย์ แม่นเกิด
 ในเมืองฟ้าก็เสวยทิพย์บ่ขาด...”

(ปริวรรตจากคัมภีร์โบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นที่ ๕)

จากเนื้อหาของคัมภีร์โบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้นที่ แสดงให้เห็นว่าการได้เข้า
 ร่วมพิธีกรรมงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นถือเป็นการทำบุญกุศลที่มีอานุภาพมาก เพราะนอกจาก
 สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมีความสุขในชาตินี้แล้ว บุญกุศลนั้นยังส่งผลถึงชาติต่อไป “เกิด
 มาชาติใดก็มีศีลบริสุทธิ์ มีปัญญามาก” มีทิพยสมบัติเกิดมาพร้อม ในระหว่างการเข้าร่วมพิธีกรรม
 หากผู้เข้าร่วมพิธีตั้งความปรารถนาอย่างไร ก็จะได้สมดังที่ตั้งใจ แม้ปรารถนาเป็น “พระอรหันต์” ก็
 จะได้สมคำปรารถนา

“...บุคคลผู้ใดปรารถนาเป็นอรหันตาแลปัจเจกโพธิเจ้า
ก็จักได้ตั้งคำมกยิ่งแท้แล ก็จักได้ตั้งคำมกบ่คาดบ่คาจาก
คำปรารถนาแห่งตนเที่ยงแท้แล
พลั้งอันนี้ก็หากเป็นผลแห่งบุคคลผู้ได้ฟังธรรมปิฎก
แปลหมื่นสี่พันชั้นนั้นแล”

(ปริวรรตจากคัมภีร์โฆลานเรื่องแปลหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ผูกที่ ๕)

กล่าวโดยสรุป พระครูศีลสาราภรณ์สร้างงานบุญแปลหมื่นสี่พันชั้นโดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อสร้าง “กาละ” และ “เทศะ” ให้ชาวบ้าน ได้มีโอกาสทำบุญจากการได้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ ดังนั้นจึง
ได้รับความร่วมมืออันเกิดจากศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวบ้านในชุมชนท่าม่วงและชุมชน
ใกล้เคียง

๔.๑.๓ มโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมเพื่อการรวมกลุ่มทางสังคม

แม้งานบุญแปลหมื่นสี่พันชั้น ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จะเป็น
พิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ แต่ก็ยังคงความคิดการสร้างพิธีกรรมเพื่อการรวมกลุ่มทางสังคม ใน
ฐานะที่พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับสังคม รูปแบบการสร้างสรรคงาน
บุญดังกล่าวจึงเกิดขึ้นเพื่อให้มีการรวมกลุ่มทางสังคม และสื่อสารสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา
กับชาวบ้านในชุมชนท่าม่วงและชุมชนใกล้เคียง

พระครูศีลสาราภรณ์ เป็นพระสงฆ์ผู้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการรวมกลุ่ม
ทางสังคม จึงจัดงานบุญแปลหมื่นสี่พันชั้นขึ้น โดยท่านเป็นผู้นำในระยะแรก และให้ความ
สนับสนุนด้านสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ ของวัดในฐานะที่ปรึกษา เมื่อชาวบ้านมีความพร้อมก็จะ
เกิดการรวมกลุ่มกันเองด้วยการนำของผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๓ หมู่จะแบ่งลูกบ้านออกเป็น ๒๔ หมวดย่อย
เพื่อแบ่งหน้าที่และช่วยกัน “ประดิษฐ์” เครื่องประกอบพิธีเพื่อมาตกแต่งทางเข้าวัดป่าสักคาราม ใน
อาณาบริเวณที่กลุ่มของตนรับผิดชอบ

การรวมกลุ่มในแต่ละหมวดย่อยของชุมชนท่าม่วง ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสประชุม
ปรึกษาหารือกันเพื่อกำหนดนัดหมายกันภายในกลุ่มของตน ว่าเครื่องประกอบพิธีที่ได้รับ

มอบหมายให้ทำจะต้องออกงบประมาณกันคนละเท่าใด ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบไปซื้อ จะนำอุปกรณ์ต่างๆ มาประดิษฐ์เป็นเครื่องประกอบพิธีที่ไหน รวมทั้งนัดหมายเวลาว่าจะนำเครื่องประกอบพิธีมาตกแต่งสถานที่ที่ตนเองได้รับผิดชอบในเวลาใด

การแบ่งหน้าที่ของคนในชุมชนท่าม่วงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “พิธีกรรมทางศาสนามีหน้าที่ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ (Social Solidarity)”^{๑๔} จากการทำชาวบ้านท่าม่วงทุกคนร่วมมือร่วมใจกันจัดงาน จึงอาจพิจารณาได้ว่าชุมชนท่าม่วงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งมีพื้นฐานมาจากความผูกพันของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เชื่อว่าครั้งหนึ่งคนเคยอพยพมาจากบ้านนาพึงสวนหม่อน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ความผูกพันดังกล่าวส่งผลให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันของคนในชุมชน

การประกอบพิธีกรรมในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ เป็นการรวมกลุ่มทางสังคมของคนที่น่าับถือพระพุทธศาสนา ศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระครูสีล สาธารณณ์ สามารถดึงดูดชาวบ้านให้มาร่วมกลุ่มด้วยความไว้นื้อเชื่อใจ “อีกทั้งยังเป็นสะพานเชื่อมให้กลุ่มขยายความสัมพันธ์ออกไปยังชุมชนอื่นจนเกิดเป็นเครือข่ายขึ้นมา”^{๑๕} เครือข่ายของชุมชนดังกล่าวที่บ้านท่าม่วงมีสองลักษณะคือ กลุ่มเครือญาติที่มีความผูกพันกันทางสายเลือด และกลุ่มญาติธรรม ทั้งสองกลุ่มมีความศรัทธาต่อตัวพระครูสีล สาธารณณ์ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคมเป็นหลัก พิธีกรรมจึงเป็นการรวมพลังของคนในสังคม ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๔๘) กล่าวว่า

“...พิธีกรรมเป็นเรื่องของกลุ่มชน พิธีกรรมเป็นการ “รวมพลัง” ของคนในสังคม การประกอบพิธีกรรมแต่ครั้งทำให้สมาชิกในสังคม รู้สึกมั่นคงอบอุ่น พิธีกรรมช่วยสร้างความรู้สึก “ความเป็นพวกเดียวกัน” ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นกลไกในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชน...”^{๑๖}

^{๑๔} แรค คลิฟ บลาว อ้างอิงใน ศิราพร จิตะฐาน, แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม, หน้า ๒๖.

^{๑๕} พระไพศาล วิสาโร, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕๔.

^{๑๖} ศิราพร ณ ถลาง, ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. หน้า ๑๒๒.

๔.๒ สัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นมีการสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรม ทั้งวัตถุสัญลักษณ์ซึ่งนำเสนอผ่านการประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีและสถานที่ในพิธีกรรม และพฤติกรรมสัญลักษณ์โดยการกระทำและคำพูดที่ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีแสดงออก

๔.๒.๑ วัตถุสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า วัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นมีทั้งวัตถุสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอน วัตถุสัญลักษณ์แทนอำนาจเหนือธรรมชาติและวัตถุสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์

๑) วัตถุสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอน

วัตถุสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอนเกี่ยวข้องกับชื่อของพิธีกรรมคืองานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดความคิดความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าว่ามีทั้งสิ้นแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ซึ่งได้ความคิดจากชื่อคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น (รายละเอียดผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในมโนทัศน์การสร้างพิธีกรรมจากคัมภีร์ไบเบิล) การสร้างวัตถุสัญลักษณ์ในข้อนี้นอกจากจะมีความน่าสนใจในแง่ของจำนวนซึ่งแทนจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีมากถึง ๘๔,๐๐๐แล้ว เครื่องประกอบพิธีแต่ละอย่างอันถือเป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้ยังมีความน่าสนใจในแง่ของความหมายซึ่งเป็นการนำหมวดธรรมอันหลากหลายมาตีความและสร้างเป็นเครื่องประกอบพิธี

ดังนั้นในวัตถุสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นจึงเป็นวิธีการประดิษฐ์ประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาทำให้เป็นรูปธรรมผ่านเครื่องประกอบพิธีกรรม วัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นเป็นการ “คัดเลือก” หมวดธรรมทางพระพุทธศาสนาบางอย่างมาบรรจุไว้ในรูปของวัตถุสัญลักษณ์ทั้งในรูปแบบชื่อเครื่องประกอบพิธี คือ “เครื่องกริยาบูชา” และ “หอบูชา” ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์วัตถุสัญลักษณ์แต่ละชิ้น ดังนี้

- “เครื่องกริยาบูชา”: ชื่อเครื่องประกอบพิธีกับธรรมเนียมบุญกริยาวัตถุ ๓

ชาวบ้านท่าม่วงจะเรียกเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจัน โดยรวมว่า “เครื่องกริยาบูชา” เมื่อแยกพิจารณาความหมายของคำจะได้ ดังนี้

กริยา	หมายถึง	การกระทำที่แสดงอาการ
บูชา	หมายถึง	การแสดงความเคารพบุคคลหรือสิ่งที่นับถือด้วย เครื่องสักการะ มีดอกไม้ รูป เทียน เป็นต้น

เครื่องกริยาบูชาจึงหมายถึงการกระทำที่แสดงอาการเคารพด้วยเครื่องสักการะซึ่งสัมพันธ์กับการประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีของชาวบ้านท่าม่วงในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจัน นอกจากจะเคารพในตัวบุคคลคือพระพุทธเจ้าแล้วยังเป็นการเคารพในพระธรรมของพระพุทธเจ้าด้วยวิธีการสร้างเครื่องประกอบพิธีบางอย่างให้ครบตามจำนวน ๘๔,๐๐๐ ชิ้น เมื่อพิจารณาคำว่า “บูชา” แสดงให้เห็นถึงความอ่อนน้อมนอกจากจะกระทำผ่านกริยาภายนอกด้วยการประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีมาเพื่อบูชา อีกนัยยะหนึ่งยังหมายถึงการบูชาเพื่อเข้าถึงธรรมอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นชื่อของเครื่องประกอบพิธีที่ชาวบ้านเรียกว่า “เครื่องกริยาบูชา” จึงสัมพันธ์กับหมวดธรรมที่เรียกว่า “บุญกริยาวัตถุ ๓” เป็น “ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี หลักการทำความดีทางทำความดี”^{๑๑} อันประกอบด้วยทานมัยบุญกริยาวัตถุ, สීමมัย บุญกริยาวัตถุและภาวนามัย บุญกริยาวัตถุ

ทานมัย บุญกริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ การทำทานเป็นหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนไปสู่พระนิพพาน ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันที่ชาวบ้านท่าม่วงร่วมใจกันประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีที่เรียกว่า “เครื่องกริยาบูชา” บางอย่างให้ครบตามจำนวนพระธรรมจันต์นอกจากเป็นการสร้างสัญลักษณ์จากหมวดธรรมในข้อนี้แล้วยังแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านท่าม่วงและผู้เข้าร่วมพิธีเข้าใจสัญลักษณ์ที่สื่อผ่านชื่อของเครื่องประกอบพิธี จึงร่วมกันทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของทั้งกำลังทรัพย์และกำลังกายเพื่อประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีให้ครบตามจำนวน

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๐๕.

ศีลมัชฌิมา บุญกริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติมีระเบียบวินัย การเข้าร่วมพิธีกรรมในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันท์ ผู้เข้าร่วมพิธีต้องนุ่งขาวห่มขาวและรับศีล ๕ ก่อนที่จะฟังสวดคาถาจากคัมภีร์ไบเบิลเรื่องแปดหมื่นสี่พันจันท์ จึงเป็นวิธีการน้อมนำคำสอนในเรื่องของการทำบุญรักษาศีลมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งนอกจากรับศีลแล้วยังได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระสงฆ์ มีโอกาสร่วมทำบุญ การฟังธรรมนอกจากจะได้ความรู้แล้วยังเป็นการฝึกอบรมจิตใจ ให้สงบสำรวมซึ่งตรงกับหมวดธรรม ภาวนามัย บุญกริยาวัตถุ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิต

- “หอบูชา”: สัญลักษณ์แทนพุทธานุภาพ ๕ ประการ

พระครูศีลสาราภรณ์อธิบายว่า “หอบูชา” ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระสงฆ์สวดอ่านคัมภีร์ไบเบิลระหว่างการประกอบพิธีกรรมถือเป็นวัตถุสัญลักษณ์แทนพุทธานุภาพ ๕ ประการของพระพุทธเจ้า เพราะต้องสร้างทั้งหมด ๕ ชั้น แต่ละชั้นมีความหมายแทนพุทธานุภาพในแต่ละข้อ ในที่นี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ถึงพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้าแต่ละอย่างว่ามีความหมายอย่างไรและสามารถตีความถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อใดได้บ้าง โดยได้คำแปลพุทธานุภาพทั้ง ๕ อย่างจากพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของพระธรรมปิฎก อธิบายถึงพุทธานุภาพแต่ละประการไว้ดังนี้

อรหัง(๑) เป็นพระอรหันต์ คือผู้บริสุทธิ์ ไกลจากกิเลส ทำลายกำแพงสังสารจักรได้แล้ว เป็นผู้แนะนำสั่งสอนผู้อื่นควรได้รับการบูชา ดังนั้นการสร้างหอบูชาในชั้นแรกจึงเป็นการรำลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าในข้อนี้ หากพิจารณาจากชื่อจะพบว่าใช้ชื่อว่า “หอบูชา” การบูชาชั้นนี้จึงเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า

สัมมา สัมพุทธโร (๒) เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง

วิชาจรณสัมปันโน (๓) เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชา ๘ และจรณะคือความประพฤติประกอบด้วย

วิชา ๘^{๔๔}

๑. วิปัสสนาญาณ ทรงรู้แจ่มแจ้งรูปนามทั้งปวง
๒. มโนมยิทธิ ทรงมีฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ
๓. อิทธิวิธี ทรงแสดงฤทธิ์ได้ตามพระทัยปรารถนา
๔. เจโตปริยญาณ ทรงรู้ใจของผู้อื่น
๕. ทิพยโสต ทรงมีหูทิพย์
๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ทรงระลึกชาติของพระองค์ได้
๗. จุตูปปาตญาณ ทรงระลึกชาติของผู้อื่นได้
๘. อาสวักขยญาณ ทรงกำจัดกิเลสสิ้นเชิง

สุคโต (๔) เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว คือทรงดำเนินพระพุทธรักษาให้เป็นไปโดยสำเร็จผลด้วยดี พระองค์เองเองก็ได้ตรัสรู้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจก็สำเร็จประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ชนทั้งหลายในที่ที่เสด็จไป และแม้พระปรินิพพานแล้ว ก็ได้ประดิษฐานพระศาสนาไว้เป็นประโยชน์แก่มหาชนสืบมา คำว่า “สุคโต เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว” พุทธคุณบทรนี้ เป็นสิ่งที่ท่านควรจะน้อมนำเข้ามาไว้ในจิตใจของตนเอง โดยวิสัยของพระพุทธเจ้านั้น เสด็จไปที่ไหนก็ไปทำความดีให้เกิดแก่ประชุมชนในที่นั้น ๆ เช่น ไปแสดงพระธรรมเทศนา สั่งสอนให้เรารู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ สั่งสอนให้เขาประกอบกรทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความหมั่น ขยัน

ในเมื่อพระองค์ได้ทรงสอนแก่ประชากรทั้งหลาย เมื่อประชากรทั้งหลายได้ยึดหลักประโยชน์ในปัจจุบันเป็นหลักธรรมดำเนินชีวิต เขาทั้งหลายก็ย่อมบรรลุผลสำเร็จที่ตนพึงปรารถนา ดังนั้น พระองค์เสด็จไปที่ไหนจึงได้ชื่อว่าเสด็จไปดี ในเมื่อไปถึงที่ไหนแล้ว ก็มีผู้ยินดี เมื่อพระองค์ประทับอยู่ก็มีผู้ยินดีและพอใจเสด็จหนีไปก็มีผู้อาลัยคิดถึง อันนี้คือลักษณะสมบัติของพระพุทธเจ้า^{๔๕} ดังนั้นการสร้างหอบูชา เพื่อรำลึกถึงพระพุทธคุณของพระพุทธเจ้าข้อนี้จึงเท่ากับว่าเป็นการน้อมนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติตามด้วย

^{๔๔} พื้น ดอกบัว, พุทธปรัชญาแห่งชีวิต (กรุงเทพฯ: เคสึคไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๐๖-๔๐๗.

^{๔๕} คาราวรรณ เค้นอุดม, ฐานียปูชา (กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๓.

โลกวิทู (๕) เป็นผู้รู้แจ้งโลก คือทรงรู้แจ้งสภาวะอันเป็นคติธรรมคาแห่งโลกคือ สังขารทั้งหลาย ทรงยังทราบบัณฑิตยสันดานแห่งสัตว์โลกทั้งปวง ผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติธรรมคา โดยต้องแท้ เป็นเหตุให้ทรงดำเนินพระองค์เป็นอิสระ พ้นจากอำนาจครอบงำแห่งคติธรรมคานั้น และทรงเป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกระแสโลกได้

อนุตตโรปริสรมสารถิ (๖) เป็นสารถิฝึกบุรุษที่ฝึกได้ ไม่มีใครยิ่งไปกว่า คือทรงเป็นผู้ฝึกคนได้ดีเยี่ยม ไม่มีผู้ใดเทียมเท่า

สัตถา เทวมนุสสานัง (๗) เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทโธ (๘) เป็นผู้ตื่นและเบิกบานแล้ว คือ ทรงตื่นเองจากความเชื่อถือและข้อปฏิบัติทั้งหลายที่ถือกันมาผิด ๆ ด้วย ทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงมกมายด้วย อนึ่ง เพราะไม่ติดไม่หลง ไม่ห้วงกังวลในสิ่งใด ๆ มีการดำเนินประโยชน์ส่วนตน เป็นคน จึงมีพระทัยเบิกบานบำเพ็ญพุทธกิจได้ถูกต้องบริบูรณ์ โดยถือธรรมเป็นประมาณ การที่ทรงพระคุณสมบูรณ์เช่นนี้ และทรงบำเพ็ญพุทธกิจได้เรียบร้อยบริบูรณ์เช่นนี้ ย่อมอาศัยเหตุคือความเป็นผู้ตื่นและยอมให้เกิดผลคือทำให้ทรงเบิกบานด้วย

ภควา (๙) ทรงเป็นผู้มีโชค คือ จะทรงทำการใด ก็ลุล่วงปลอดภัยทุกประการ หรือเป็นผู้จำแนกแจกธรรมสั่งสอนสัตว์

๒) วัตถุประสงค์ลักษณะแทนเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า

- “พระมงคลยอกแก้วดวงธรรม”: วัตถุประสงค์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้า

ดอกไม้แต่ละอย่างใน “พระมงคลยอกแก้วดวงธรรม” นั้นล้วนแล้วแต่เป็นไม้มงคล ดังนั้น การนำดอกไม้แต่ละชนิดมาจึงเป็นสัญลักษณ์แทนการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ จากการสัมภาษณ์พระครูสีลสาราภรณ์ ถึงความสำคัญของดอกไม้แต่ละชนิดที่นำมาประดิษฐ์เป็น “พระมงคลยอกแก้วดวงธรรม” ท่านอธิบายว่า

“ดอกไม้แต่ละชนิดที่นำมานั้นก็มีความสัมพันธ์กับตำนานพระมาลัย
ไปไหว้พระธาตุเกตแก้วจุมณี และได้สนทนากับพระศรีอาริยมตไตรย
ในสวรรค์ พระศรีอาริยมตไตรยถามพระมาลัยว่าผู้คนในเมืองมนุษย์
ปรารถนาที่จะพบเราหรือไม่ ถ้าปรารถนาที่จะพบเราขอให้แต่งเครื่อง
บูชาอันประกอบไปด้วยดอกไม้ รูป เทียน ธง ประดับประดาให้สวยงาม
แล้วฟังเทศน์มหาชาติให้จบภายในหนึ่งวัน ซึ่งตรงกับเนื้อหาเรื่องพระมาลัย”^{๑๐}

จากคำอธิบายของพระครูศีลสารากรณ์ แสดงให้เห็นการประยุกต์ใช้เรื่องพระมาลัยซึ่งมี
เนื้อหาเกี่ยวกับการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ให้เข้ากับงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นที่ท่าน
ประดิษฐ์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนจำนวนตัวเลขจากปกติถ้าฟังเทศมหาชาติต้องใช้สิ่งของ
อย่างละพันถวายบูชา แต่ถ้าเป็นงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นต้องใช้สิ่งของอย่างละแปดหมื่นสี่พัน
ถวายบูชา แสดงให้เห็นว่างานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นให้ความสำคัญกับการประดิษฐ์วัตถุสัญลักษณ์
แทนเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า

ส่วนประกอบที่สำคัญของ “พระมงคलयอดแก้วดวงธรรม” อีกส่วนหนึ่งคือ หน้าคา ซึ่งเป็น
ส่วนที่หุ้มอยู่ภายนอก การใช้หน้าคาหุ้มภายนอกนี้จะใช้สีทาหน้าคา ซึ่งสีที่ใช้ทาหน้าคานั้นมี
ทั้งหมด ๗ สี

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าทำให้พระมงคलयอดแก้วดวงธรรมมีเจ็ดสี ซึ่งแทนวันทั้งหมดเจ็ดวัน
นั้นสัมพันธ์กับการนำพระมงคलयอดแก้วดวงธรรมของแต่ละบุคคลไปบูชา กล่าวคือการทำพระ
มงคलयอดแก้วดวงธรรมขึ้นมานั้นเพื่อปลุกเสกและให้คนที่มาร่วมงานเอาไปบูชาที่บ้าน^{๑๑} ดังนั้น
การสร้าง “พระมงคलयอดแก้วดวงธรรม” จึงสัมพันธ์กับวันที่แต่ละคนเกิด เช่น คนที่เกิดวันจันทร์ก็
จะเลือกพระมงคलयอดแก้วดวงธรรมสีเหลืองไปบูชา เป็นต้น

พระครูศีลสารากรณ์ กล่าวว่าการทำที่ชาวนำพระมงคलयอดแก้วดวงธรรมกลับไปบูชานั้น
มีความหมายถึงการปราบมาร ๕ ประการ ซึ่งถือเป็นพระธรรมหมวดหนึ่ง *มาร ๕ ประการ* คือ สิ่งที

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูศีลสารากรณ์, เจ้าอาวาสวัดป่าสักคาราม, ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๓.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูศีลสารากรณ์, เจ้าอาวาสวัดป่าสักคาราม, ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๓.

ฆ่าบุคคลให้ตายจากคุณความดี หรือจากผลที่หมายอันประเสริฐ, สิ่งทีล้าลงผลาญคุณความดี, ตัวการที่กำจัดหรือขัดขวางบุคคลมิให้บรรลุผลสำเร็จอันดีงาม^{๒๒} ได้แก่

๑. *กิเลสมาร* มารคือกิเลส, กิเลสเป็นมารเพราะเป็นตัวกำจัดและขัดขวางความดี ทำให้สัตว์ประสบความพินาศทั้งในปัจจุบันและอนาคต
๒. *ขันธมาร* มารคือเบญจขันธ์, ขันธ์ ๕ เป็นมาร เพราะเป็นสภาพอันปัจจัยปรุงแต่ง มีความขัดแย้งกันเองอยู่ภายใน ไม่มั่นคงทนนาน เป็นภาระในการบริหาร ทั้งแปรปรวนเสื่อมโทรมไปเพราะชราพยาธิ เป็นต้น ล้วนรอนโอกาสมิให้บุคคลทำกิจหน้าที่ หรือบำเพ็ญคุณความดีได้เต็มปรารถนา อย่างแรง อาจถึงกับพรวดโอกาสนั้นโดยสิ้นเชิง
๓. *อกิสังขารมาร* มารอกิสังขาร, อិสังขารเป็นมาร เพราะเป็นตัวปรุงแต่งกรรม นำให้เกิด ชาติ ชรา เป็นต้น ขัดขวางมิให้หลุดพ้นไปจากสังสารทุกข์
๔. *เทพบุตรมาร* มารคือเทพบุตร, เทพยิ่งใหญ่ระดับชั้นสูงสุดแห่งชั้นกามาวจรตนหนึ่งชื่อว่ามาร เพราะเป็นนิमितแห่งความขัดข้อง คอยขัดขวางเหนี่ยวรั้งบุคคลไว้มิให้ล่วงพ้นจากแดนอำนาจครอบงำของตน โดยชักให้ห้วงพะวงในกามสุข ไม่หาญเสียดสละออกไปบำเพ็ญคุณความดีที่ยิ่งใหญ่ได้
๕. *มัจจุมาร* มารคือความตาย, ความตายเป็นมาร เพราะเป็นตัวการตัดโอกาสที่จะตัดความก้าวหน้าต่อไปในคุณความดีทั้งหลาย

ดังนั้น “พระมงคลยอกแก้วดวงธรรม” ซึ่งเป็นวัตถุลัญลักษณ์ที่ชาวบ้านท่าม่วงประดิษฐ์ขึ้นใหม่จึงเป็นวัตถุลัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แทนเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการนำความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้จากเรื่องพระมาลัยมาอธิบายวัตถุลัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้น นอกจากนี้พระครูศีลสาราภรณ์ยังอธิบายว่า ดอกไม้ทั้ง ๕ อย่างใน “พระมงคลยอกแก้วดวงธรรม” นอกจากจะสามารถปราบมารทั้ง ๕ ประการได้แล้วอีกแห่งหนึ่งยังเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ คือ

^{๒๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๐๔- ๒๐๕.

พระพุทธกกุสันธ พระพุทธโกนาคนัน พระพุทธกัสสป พระพุทธโคดม และพระพุทธศรีอริยเมตไตรย

- “ประรูป”, “ประทีป”, “รงช่อ”, “รงไชย”: สัญลักษณ์แทนเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า

ประรูป ประทีป รงช่อ รงไชย เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในงานบุญแปลคหมื่นสี่พันชั้น ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นตามเนื้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ไบลานเรื่องแปลคหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ฉบับวัดป่าสักคาราม

“...ค้นหาคนสำแดงเทศนาธรรมปิฎกได้

ก็ให้แก่นริบแต่งแปงเครื่องบูชา คือ ช่อทุง ประรูป

ประทีป ข้าวดอก ดอกไม้ได้เทียบบูชา โดยปรารภนา

ดีแล้วเคารพนบนอบจิตใจตั้งฟังธรรม”

ประรูป เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนรูป ประทีป เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ ประดิษฐ์ขึ้นแทนเทียน ส่วนรงช่อ รงไชยเป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนรง ซึ่งต้องประดิษฐ์ขึ้นทั้งสิ้นจำนวนแปลคหมื่นสี่พันชั้น และในประรูปที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้จะใส่เครื่องหอม เช่น ใบอัม ใบเนียม และดอกไม้มงคล เช่น ดอกบัว ดอกผักตบชวา เช่นเดียวกับดอกไม้ที่ใส่ไว้ใน “พระมงคลยอดแก้วดวงธรรม”

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ประรูป ประทีป รงช่อและรงไชย ที่ชาวบ้านทำมุงช่วยกันประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปลคหมื่นสี่พันชั้นนี้นับเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าและพระธรรมของพระพุทธเจ้านั่นเอง

๓) วัตถุสัญลักษณ์แทนอำนาจเหนือธรรมชาติ

“All cultures have religions, by which we mean the belief in the existence of supernatural powers and the attempts to influence or control these supernatural powers by the performance of rituals.”^{๒๓}

จากคำกล่าวของ Bailey ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทุกวัฒนธรรมมีศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้นจึงมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามว่าในฐานะของประเพณีประติมากรรม งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ มีการสร้างสัญลักษณ์แทนอำนาจเหนือธรรมชาติขึ้นมาหรือไม่เพราะพิธีกรรมนี้ได้สร้างขึ้น ในยุคที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงและมีความเจริญก้าวหน้า

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ชุมชนท่าม่วงผู้วิจัยพบว่าแม้งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์จะเป็นพิธีกรรมที่ประติมากรรมขึ้นใหม่แต่ก็ได้สร้างวัตถุสัญลักษณ์แทนอำนาจเหนือธรรมชาติขึ้นมาในพิธีกรรมด้วย วิธีการอธิบายที่มาของเครื่องประกอบพิธีและสถานที่ประกอบพิธีที่เป็นวัตถุสัญลักษณ์แทนอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นการนำเอาความคิดความเชื่อเรื่องเทวดามาสร้างสถานที่ในพิธีกรรม และนำเอาพลังอำนาจเหนือธรรมชาติมาสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้เครื่องประกอบพิธี

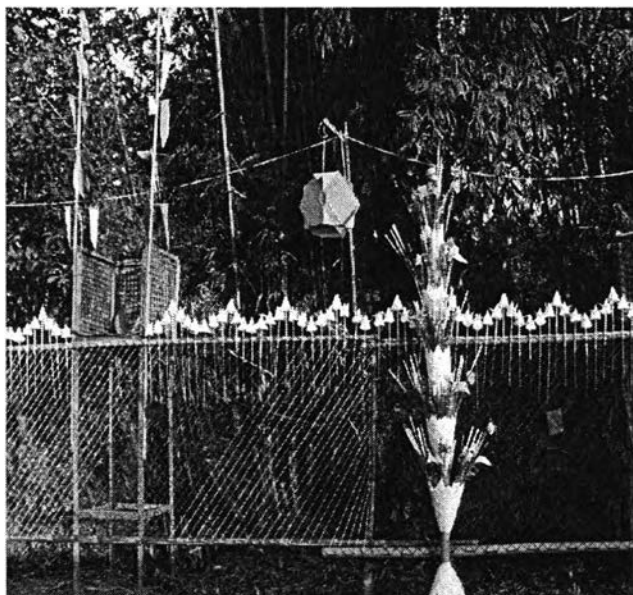
- “หอบูชาเทวดา”: ที่ประทับของเทวดาในพิธีกรรม

ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์จะสร้างที่ประทับสำหรับเทวดาที่เรียกว่า “หอบูชาเทวดา” ใว้รอบๆ สถานที่ประกอบพิธีทั้งหมด ๓๒ หอ เพื่ออัญเชิญเทวดาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาประทับในหอบูชาระหว่างการประกอบพิธีกรรมให้ช่วยปกป้องรักษาสถานที่และครอบครัวที่มาร่วมพิธี

^{๒๓}

Bailey, Garrick. *Introduction to Cultural Anthropology*. (Boston: West/Wadsworth, ๑๕๕๕), p

เป้าหมาย เป็นการนำเอาพลังอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติตามความเชื่อมาสร้างประโยชน์ต่อตนเองและสังคม^{๒๔} เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้เข้าร่วมพิธีรู้สึกปลอดภัย

ภาพที่ ๗ : “หอบูชาเทวดา”

จำนวนของหอบูชาเทวดาที่สร้างขึ้นมามีทั้ง ๓๒ หอ เป็นวิธีการสร้างสถานที่ประกอบพิธี จากความคิดความเชื่อเรื่องไตรภูมิ โดยนำความเชื่อเรื่องเทวภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดามาขยายความ และปรับใช้ในพิธีกรรมประติษฐาน และนำความเชื่อเรื่องสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสถานที่ประกอบพิธีที่เชื่อกันว่า “สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๒ คำว่าดาวดึงส์มาจากคำว่า ดาวดึงส์ แปลว่า ๓๓ กล่าวคือมานพ ๓๓ คน มีมณฑลพ เป็นหัวหน้าได้เกิดมาในสวรรค์ชั้นนี้”^{๒๕} การสร้างที่ประทับสำหรับเทวดาจากหอบูชาจึงเป็นการสร้างวัตถุสัญลักษณ์เพื่อจำลองภาพเหตุการณ์ว่าเทวดาได้เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นการชั่วคราวเพื่อประทับยังสถานที่ที่สร้างขึ้นในพิธีกรรม

^{๒๔} สุมิตร ปิติพัฒน์, ศาสนาและความเชื่อไทดำในสิบสองจุไทย (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๒๕} พระพุทธโฆษาจารย์, ธรรมปทภูฏกถาย ทูติโยพาโค (พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๗๕.

ก่อนถึงวันประกอบพิธีชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวาน หมาก พลู และน้ำจืดใส่กระถงใบตองไปวางไว้บนหอนูชาเทวดาทั้ง ๓๒ หอ อาหารคาวหวานที่นำไปถวายเทวดานี้ถือเป็นการบวงสรวงให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้เห็นว่ามิเทวดามาประทับยังสถานที่ประกอบพิธีกรรมจริง เมื่อเชื่อว่าเทวดามีอยู่จริงการนำอาหารคาวหวานไปถวายจึงถือเป็นการสร้างความพอใจให้เทวดาที่มาประทับในหอนูชาด้วย

เมื่อพิจารณาว่าเหตุใดต้องอัญเชิญเทวดาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้น ในที่นี้อาจพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระอินทร์ซึ่งเป็นจอมเทวดาปกครองสวรรค์ชั้นนี้ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับพระอินทร์เป็นไปในลักษณะที่พระอินทร์จะคอยช่วยเหลือมนุษย์ เมื่อมนุษย์ร้องขอให้พระอินทร์ช่วยเหลือแทนที่ประทับของพระอินทร์ที่เคยอ่อนนุ่มจะแข็งดั่งศิลา ดังที่พื้น ดอกบัว กล่าวว่

“...ได้ค้นปาริกชาติ มิแทนบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์
ซึ่งมีสีแฉงแก่คูดอกแข่ง หรือดอกหงอนไก่ เป็นพระแทน
ของท้าวสักกะ[พระอินทร์] เมื่อพระองค์ประทับนั่ง จะยุบลง
ครึ่งพระวรกายแล้วจะฟูเต็มตามเดิมเมื่อท้าวสักกะเสด็จลุกขึ้น
แต่พระแทนนี้ก็แปลกคือเมื่อมีเหตุให้พระอินทร์ช่วยก็แข็งดั่งศิลา”^{๒๖}

การอัญเชิญเทวดาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นจึงเป็นวิธีการอาศัยพลังอำนาจของเทวดาทั้งในด้านอิทธิฤทธิ์และบุญฤทธิ์มาเป็นพลังสำคัญเพื่อช่วยปกป้องรักษาในพิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้น

ในด้านอิทธิฤทธิ์อันหมายถึงอำนาจศักดิ์สิทธิ์^{๒๗} เกิดจากพลังกำลังและอาวุธคู่กายของพระอินทร์ เป็นการนำเอาอิทธิฤทธิ์ของพระอินทร์ที่มีพลังอำนาจเหนือกว่าเทวดาทั้งมวลมาสร้างประโยชน์ในพิธีกรรมซึ่งสัมพันธ์กับวิกรรมของพระอินทร์ นอกจากนี้การที่พระอินทร์เสด็จมายังสถานที่ประกอบพิธีกรรม ต้องอาศัยสัตว์พาหนะคือ ช้างเอราวัณ

^{๒๖} พื้น ดอกบัว. พุทธปรัชญาแห่งชีวิต, หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

^{๒๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๗๓.

“...ก็ข้างพิเศษเชือกนี้ ท่านกล่าวว่ามีได้เป็นสัตว์
 เจริญงานจริงๆ แต่หากเป็นเทพบุตรจำแลงมากอยรับใช้
 พระอินทร์ โดยเนรมิตให้มีกระพอง ๓๓ กระพองสำหรับ
 เทพบุตรทั้ง ๓๓ องค์ ในจำนวนนี้มีกระพองใหญ่ชื่อสุทศน์
 อยู่ในท่ามกลางกระพองทั้งหลายเพื่อเป็นที่ประทับของ
 ท้าวสักกเทวราช...”^{๒๔}

การที่พระอินทร์และบริวารทั้ง ๓๒ องค์ ประทับบนหลังช้างเอราวัณมายังสถานที่ประกอบ
 พิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์ได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้นการใช้พลังอำนาจในด้านอิทธิฤทธิ์ของ
 พระอินทร์และเหล่าบริวารที่อัญเชิญมาในพิธีกรรม จึงเป็นวิธีการจัดการกับอำนาจเหนือธรรมชาติ
 ฝ่ายร้ายให้เกรงกลัวทั้งในแง่ของพลังกำลังและอิทธิฤทธิ์ของตัวพระอินทร์พร้อมทั้งบริวาร และ
 อิทธิฤทธิ์ของช้างเอราวัณซึ่งเป็นช้างทรงของพระอินทร์ ดังนั้นหากมีความเชื่อว่าจะมีอำนาจเหนือ
 ธรรมชาติฝ่ายที่ไม่ดีมาคอยรบกวนในพิธีกรรม พลังอำนาจเหนือธรรมชาติจากอิทธิฤทธิ์ของพระ
 อินทร์จึงเป็นวิธีการข่มขู่ให้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติฝ่ายตรงข้ามเกิดความเกรงกลัวนั่นเอง

ในด้านบุญฤทธิ์ หมายถึงความสำเร็จด้วยบุญ^{๒๕} การอาศัยพลังอำนาจเหนือธรรมชาติจาก
 พระอินทร์และบริวารจากบุญฤทธิ์นี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า ก่อนที่จะมาเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ชั้น
 ดาวดึงส์ได้นั้น เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์เทวดาทั้ง ๓๓ องค์ เป็นคนที่มีจิตใจสูงมุ่งมั่นแต่ทำบุญกุศล
 โดยมีมฆมาณพเป็นหัวหน้าได้ร่วมบำเพ็ญกุศลต่างๆ เป็นการใหญ่ โดยเฉพาะวัดบท ๗ ประการ คือ

๑. บำรุงเลี้ยงบิดามารดาตลอดชีวิต
๒. นอบน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
๓. พุดแต่คำอ่อนหวานตลอดชีวิต
๔. ไม่พุดคำส่อเสียดตลอดชีวิต
๕. กำจัดความตระหนี่ตลอดชีวิต
๖. พุดแต่คำสัตย์ตลอดชีวิต
๗. ไม่โกรธตลอดชีวิต

^{๒๔} พิน ดอกบัว, พุทธปรัชญาแห่งชีวิต, หน้า ๑๕๕.

^{๒๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๖๓๐.

ด้วยผลบุญดังกล่าวจึงทำให้ได้เกิดเป็นเทวดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการอัญเชิญพระอินทร์มาในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นเป็นการอัญเชิญพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่สัมพันธ์กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรม โดยการประดิษฐ์สถานที่คือ “หอบูชาเทวดา” ให้เป็นวัตถุสัญลักษณ์แทนความเชื่อของอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งก็คือพระอินทร์และบริวาร

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า “หอบูชาเทวดา” ซึ่งเป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนที่ประทับของพระอินทร์ซึ่งอัญเชิญมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้มีทั้งสิ้น ๑๒ หอ ซึ่งเมื่อนับรวมกับพระอินทร์แล้วจะเห็นได้ว่าพระอินทร์กับบริวารมีทั้งหมด ๑๓ คน ดังนั้นในแง่ “หอบูชาเทวดา” ที่สร้างขึ้นจึงสร้างเป็นสัญลักษณ์แทนที่ประทับสำหรับบริวารของพระอินทร์เท่านั้น ที่ไม่ได้สร้างสัญลักษณ์แทนที่ประทับสำหรับพระอินทร์นั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระครูสีลสารากรณ์ ได้สร้าง “หอบูชา” ซึ่งเป็นที่ประทับสำหรับพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้นในแง่จึงตีความได้ว่า “หอบูชา” ที่สร้างขึ้นแทนที่ประทับสำหรับพระพุทธเจ้านั้นเป็นการปรับเปลี่ยนบริวารของพระอินทร์ให้เป็นบริวารของพระพุทธเจ้านั่นเอง

-สายสัญญาณและน้ำมันต์: อำนาจเหนือธรรมชาติกับการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม

นอกจากอาศัยพลังอำนาจของพระอินทร์และบริวารในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสถานที่ในพิธีกรรมแล้ว ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันชั้นยังได้นำเอาพลังอำนาจเหนือธรรมชาติมาสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสายสัญญาณและน้ำมันต์ซึ่งเป็นเครื่องประกอบพิธี

การนำเอาพลังอำนาจเหนือธรรมชาติมาสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสายสัญญาณและน้ำมันต์เป็นวิธีการที่พระสงฆ์ใช้สวดเสียดวงคาถาที่เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์เพื่อสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติให้ช่วยคลบนันดาลให้เครื่องประกอบพิธีมีความศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นเมื่อน้ำและเส้นด้ายมาผ่านขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมโดยพระสงฆ์ ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่ามีพลังและการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวมีความขลัง

สายสัญญาณและน้ำมันต์ที่ผ่านการประกอบพิธีนี้ เมื่อเสร็จสิ้นการประกอบพิธีพระครูสีลสารากรณ์จะรดน้ำมันต์ให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเพื่อความเป็นสิริมงคล และจะนำสายสัญญาณไปผูกแขน

หรือมอบให้ชาวบ้านเพื่อนำไปให้ญาติมิตรของคนที่ไม่ได้มาร่วมพิธี ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็น การนำเอาพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เชื่อว่ามีอยู่ในพิธีกรรมเพื่อคลบบันดาลให้เครื่องประกอบพิธีมีความศักดิ์สิทธิ์และเพื่อคุ้มครองให้ผู้เข้าร่วมพิธีรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และอบอุ่นใจที่ได้รดน้ำมนต์ และได้ผูกแขน น้ำมนต์และสายสิญจน์จึงเป็นเครื่องประกอบพิธีที่ช่วยสร้างศรัทธาใน พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่งด้วย

๔) วัตถุประสงค์แทนความอุดมสมบูรณ์

การสร้างสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์เกิดจากพื้นฐานความเชื่อว่าพิธีกรรมเป็น ขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อความแข็งแรงและความมั่นคงของผู้คน สัตว์ และสิ่งที่อยู่ในอาณาบริเวณชุมชน^{๓๐}

ผู้วิจัยพบว่า สัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์สัมพันธ์กับ สภาพสังคมของชุมชนท่าม่วงที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำชี ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพเกษตรกรรมและการประมง ดังนั้นในการประกอบพิธีกรรมจึงต้องสร้างสัญลักษณ์เพื่อ สื่อสารว่าหลังเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมผลผลิตจะอุดมสมบูรณ์ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเกิดความสบายใจและรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

- ข้าว: ความอุดมสมบูรณ์ของอาชีพและอาหาร

ผู้วิจัยพบว่าในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ชาวบ้านได้นำข้าวมาประดิษฐ์เป็นเครื่อง ประกอบพิธีที่หลากหลาย เช่น นำต้นกล้าใส่กระถางวางไว้รอบๆ สถานที่ประกอบพิธีกรรม นำ ข้าวมาป็นเป็นก้อน 84,000 ก้อน แล้วข้อมสี นำข้าวเปลือกและข้าวสารไปหว่านรอบๆ สถานที่ ประกอบพิธีกรรม เป็นต้น ในแง่นี้การประดิษฐ์เครื่องประกอบจากข้าวจึงเป็นการถวายวัตถุทานใน พระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าอามิสทาน

^{๓๐} Victor turner อ้างถึงในปฐม หงส์สุวรรณ. กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม, หน้า ๒๕

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การนำข้าวมาใช้ในพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในแง่หนึ่งจึงต้องการให้อำนาจเหนือธรรมชาติช่วยคลบล้างการทำให้การทำนามีความราบรื่นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยว ลักษณะของข้าวจึงเป็นสัญลักษณ์แทนแต่ละช่วงเวลาของกระบวนการผลิต ข้าวเปลือกหมายถึงช่วงเวลาก่อนเพาะปลูก ต้นกล้าหมายถึงช่วงเวลาของการเพาะปลูกและดูแลรักษา ข้าวสารหมายถึงช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยว

การสร้างเครื่องประกอบพิธีจากข้าวนอกจากจะมีรูปแบบที่หลากหลายแล้วยังพบว่ามีการใช้ข้าวปริมาณมากเน้นย้ำให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของผลผลิต และอาจพิจารณาในแง่การต่อรองกับอำนาจเหนือธรรมชาติกล่าวคือยิ่งใช้ในปริมาณที่มากก็จะทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นมีความพอใจและบันดาลผลตอบแทนที่คุ้มค่า ดังที่ ศิราพร จิตะฐาน กล่าวไว้ว่า “ในเมื่อมนุษย์ต้องการให้เทพเจ้าบันดาลอะไรต่างๆ ให้ มนุษย์จึง “ให้” บางสิ่งบางอย่างแก่เทพเจ้าเป็นการตอบแทน ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อออกไปในรูปแบบต่างๆ นานา ตามแต่มนุษย์ในแต่ละสังคมจะเชื่อว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นอยู่ในรูปแบบใด”^{๓๑} ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังที่ Bailey (๑๙๕๕) กล่าวว่า

“supernatural being take an active interest in worldly affairs, particularly in the live of human being. Such being can be asked for blessings or aid, or sometimes they can be commended to do thing to do or people.”^{๓๒}

- ภาชนะใส่ข้าว: “กระติบข้าว” ปริมาณกับความอุดมสมบูรณ์

ในการประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจะนำภาชนะใส่ข้าวเหนียว หรือ “กระติบข้าว” มาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องประกอบพิธี กระติบข้าวที่นำมาใช้มีขนาดใหญ่มากและไม่ได้ใส่อะไรไว้เลย กระติบข้าวจึงเป็นสัญลักษณ์สัมพันธ์กับเรื่องสิ่งตอบแทนจากอำนาจเหนือธรรมชาติที่ต้องการสื่อว่าหลังจากเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมแล้วขอให้ข้าวงอกงามและได้ผลผลิตเป็นจำนวนมากเท่ากับภาชนะใส่ข้าวที่นำมาใช้ในพิธีกรรมซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าที่ใช้ในชีวิตประจำวันหลายเท่าตัว

^{๓๑} ศิราพร จิตะฐาน, แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม, หน้า ๒๒.

^{๓๒} Bailey, Garrick. *Introduction to Cultural Anthropology*, p ๒๐๑.

- อุปกรณ์หาปลา: ความอุดมสมบูรณ์ของการประมง

ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันท์ ชาวบ้านจะนำอุปกรณ์ทางการประมงมาเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องประกอบพิธี โดยนำมาวางไว้รอบๆ สถานที่ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ทางการประมงที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ ข้อง ไซ

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า อุปกรณ์ทางการประมงที่นำมาเป็นเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันท์นี้มีขนาดใหญ่กว่าปกติ จึงอาจพิจารณาได้ในแง่ของการต่อรองกับอำนาจเหนือธรรมชาติเช่นเดียวกับที่นำข้าวมาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีเป็นจำนวนมาก กล่าวคือการนำอุปกรณ์ทางการประมงที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติมาใช้ในพิธีกรรมเพื่อเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่สื่อความหมายว่าขอให้จับปลาได้ในปริมาณมาก สัญลักษณ์จากอุปกรณ์หาปลาในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันท์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับอาชีพการประมงของคนในชุมชนท่าม่วง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์เป็นสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับปากท้องและของกิน หากมองชาวบ้านในฐานะ “ผู้ผลิต” แม้เทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทสำคัญแต่ถึงอย่างไรอาชีพการเกษตรและการประมงก็ยังเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูงทั้งในเรื่องดินฟ้าอากาศ ผลผลิต ราคาในท้องตลาด ส่วนในฐานะ “ผู้บริโภค” การดำรงชีวิตในโลกสมัยใหม่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนมีการแข่งขันทรัพยากรธรรมชาติและอาจนำไปสู่ภาวะขาดแคลนอาหาร การสร้างสัญลักษณ์แทนความอุดมสมบูรณ์ในประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่จึงยังคงเป็นไปเพื่อสร้างความสบายใจและความมั่นใจให้ผู้เข้าร่วมพิธีทั้งสิ้น

๒.๒.๒ พฤติกรรมสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันท์

๑) เสียงสวดคาถา: การติดต่อสื่อสารกับการสร้างความศักดิ์สิทธิ์

ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันท์ผู้ที่เป็นสื่อกลาง (mediator) ติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติคือพระครูสีลสาราภรณ์และพราหมณ์ รูปแบบการติดต่อสื่อสารกระทำผ่านการใช้ “เสียงสวดคาถา” เพื่อเป็นพฤติกรรมสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าอำนาจเหนือธรรมชาติรับรู้ในสิ่งที่ผู้ประกอบพิธีต้องการสื่อถึง ก่อนการประกอบพิธีกรรมพราหมณ์จึงต้องกล่าวอัญเชิญทวดว่า

“สุนันตุ โปเตยเตวา คูราเทพคาเจ้าทั้งหลาย ผุญยายยังอยู่
 คู่เมืองคนและเมืองฟ้า ทุกแหล่งหล้าอาณา สมัญตาโคยรอบ...

ของยาดราเชิญเข้ามาในสถานที่นี้ อันว่าคำใดซึ่งช่วงคำสอน
 ขององค์พระชินวรมุนีนาถ คูราเชื้อชาติสัปปริสา ของตั้งโศดาปลง
 เจตนาลงในคณิต สมาริตั้งประกอบซึ่งมนสิการ ทั้งอุนาทานแห่งผุญเข้า
 จักได้สวดพระคาถาเปิดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ในกาลบัดนี้
 ก็เข้าเทอญ”^{๓๓}

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีจะมีการสวดจุลไชยปกรณ์ เนื้อหาของบทสวดนี้ได้กล่าวถึงชัยชนะของ
 พระพุทธเจ้าในการปราบมาร ในแง่หนึ่งจึงเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้พิธีกรรมจากเสียงสวดคาถา
 และเนื้อหาของบทสวดที่มีความศักดิ์สิทธิ์

บทสวดจุลไชยปกรณ์พรรณนาชัยชนะของพระพุทธเจ้า เหนือหมู่มารทั้งปวง ทั้งล่วงพ้น
 อำนาจท้าวจุลโลกบาลทั้ง ๔ และเป็นชัยชนะเหนือเทวดาทุกๆ ชั้น ทั้งเป็นชัยชนะอมนุษย์ ยักษ์ ภูตผี
 ปีศาจ อาวุธทั้งหลายก็ทำอันตรายไม่ได้ทั้งชัยชนะพญานาคราช ทั้งพระจันทร์ พระอาทิตย์ พระ
 อินทร์ พระพรหมทั้งกลม และไฟ ก็ทำอันตรายไม่ได้ขอเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ ๑๘ พระองค์ จงมารักษา
 ทั้งพระฤๅษี พระสาวก พระธรรม พระสงฆ์ จงมาอวยชัย ขอความสวัสดิมีชัยจงมีแต่ท่าน ด้วยเดช
 แห่งพระรัตนตรัย ในครั้งนั้น มารผู้ชั่วช้าได้พ่ายแพ้ต่อพระรัศมีของพระพุทธเจ้า เนื้อหาบางส่วน
 ของคาถาจุลไชยปกรณ์^{๓๔} มีดังนี้

ครั้นแล้วพระองค์ก็ทรงตรัสรู้เองโดยชอบ พระพรหม พระอินทร์
 เทวดาทั้งหลาย ผู้มีเดชาานุภาพมาก ทั้งหมู่พญานาค หมู่พญาครุฑผู้มีศักดิ์ยิ่งใหญ่
 ต่างชื่นชมชอบใจในชัยชนะของพระพุทธเจ้า ต่อหมู่มาร ณ โขธาบัลลังก์
 เป็นชัยชนะที่เป็นอุดมมงคล ทั้งเป็นฤกษ์ดียามดี และขณะที่ได้ประกาศ
 พรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอความสวัสดิ

^{๓๓} สัมภาษณ์ บุทธพงศ์ มาดย์วิเศษ. ๗ มีนาคม ๒๕๕๓

^{๓๔} สัมภาษณ์ บุทธพงศ์ มาดย์วิเศษ. ๗ มีนาคม ๒๕๕๓

มีชัย จงมีแก่ท่านด้วยเดชแห่งคุณพระรัตนตรัย ขอให้ท่านจงได้รับประโยชน์
และความสุข ทั้งเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนา ขอให้มียายุยืนยาว ปราศจาก
สิ่งหนึ่งประการใด ขอให้ได้ตั้งใจประสงค์ และปราศจากโรคภัยทั้งหลายทั้งปวง
ทั้งห่างไกลความทุกข์ขอให้ประสบความสำเร็จทั้งกายและใจ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในงานบุญแปดหมื่นสี่พันจันท์ผู้ประกอบพิธีทั้งพระสงฆ์และ
พราหมณ์ ใช้ “เสียง” เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมซึ่งมีทั้งการใช้เสียงสวด
มนต์ การใช้เสียงสวดคัมภีร์ไบเบิลในเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมจันท์ และการใช้เสียงสวดคาถา
อัญเชิญเทวดาและบทสวดจุลไชยปกรณ์

๒) ตีกลอง ลั่นฆ้อง เป่าสังข์: ว่าด้วยเสียงดนตรีและการสร้างความขลังในพิธีกรรม

ในระหว่างที่พราหมณ์หรือพระสงฆ์สวดคาถาจะมีคนคอยตีกลองและลั่นฆ้องเป็นจังหวะ
และพราหมณ์จะกล่าวเสมอว่า “เสียงกลองและฆ้องอย่าได้ขาด” ถือเป็นการ ใช้เสียงดนตรีสร้าง
ความรู้สึกร่วมในพิธีกรรม เสียงกลองดังทุ้มเป็นจังหวะสร้างอารมณ์ที่หนักแน่น เสียงฆ้องก้อง
กังวานสร้างความไพเราะก่อให้เกิดความสบายใจ พลังของเสียงในพิธีกรรมที่เชื่อว่ามี
ความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นการสื่อสารกับผู้เข้าร่วมพิธีว่าได้ข้ามผ่านจากโลกสามัญ (profane) มาอยู่ในโลก
ศักดิ์สิทธิ์ (sacred) ส่งผลถึงปฏิภานที่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมแสดงออกเป็นไปด้วยความสงบ สำรวม
และตั้งใจเพราะเชื่อว่าเสียงสวดนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีอาจเกิดขึ้นได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน
ตามปกติ

อีกแห่งหนึ่งเสียงกลอง และเสียงฆ้องเป็นเสียงที่สื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ
พลังอำนาจของเสียงนั้นสามารถสื่อสารกับเทวดาที่อยู่ทุกหนแห่งทั้งในเมืองฟ้าและเมืองคน เพื่อ
บอกกล่าวให้รู้ว่าการประกอบพิธีกรรมได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว ระดับความดังของเสียงจึงส่งไปได้ไกล
กว่าที่มนุษย์ธรรมดาได้ยินและมีพลังส่งถึงอำนาจเหนือธรรมชาติที่สถิตอยู่ทุกแห่ง เพื่อบอกให้
เทวดารู้ที่ตั้งของสถานที่ประกอบพิธีกรรม เสียงฆ้องและกลองที่ตีดังมิได้ขาดจึงเป็นการสื่อสาร
เพื่อให้เทวดาได้ยินเสียงและตามเสียงนั้นมายังสถานที่ประกอบพิธีกรรม

นอกจากจะอัญเชิญเทวดามาเพื่อรักษาพิธีกรรมแล้วในแง่หนึ่งยังเป็นการอัญเชิญเทวดาให้
มาฟังธรรมของพระพุทธเจ้า แสดงให้เห็นว่าเทวดาเป็นพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ผูกพันใกล้ชิด

กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยปกติแล้วเทวดามักจะใส่ใจในการบุญและการฟังธรรมดังที่ปรากฏในราชสูตรว่า “เทวดาจะมาประชุมฟังธรรมที่เทวสถานสุทธรรมา ท้าวสักราจะทรงแสดงธรรมเองบ้าง โปรดให้เทวดาบัณฑิตผู้ทรงธรรมแสดงบ้าง เมื่อการแสดงธรรมจบลงแล้วท้าวสักกเทวราชจะทรงอ่านสุพรรณบัฏซึ่งจารึกชื่อคนที่ทำบุญกุศลในโลกมนุษย์”^{๓๕}

๒.๒.๓ ร้อง เล่น เต้น ฟ้อน: ความสนุกสนานกับการสื่อความหมาย

ในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนามการประกอบพิธีกรรมในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยพบว่าก่อนถึงวันประกอบพิธีจะมีชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านจะนำเงินที่ได้จากการเรียไรกันภายในหมู่บ้านของตนมาทำบุญ เมื่อชาวบ้านเดินทางมาถึงทางเข้าวัดป่าสักคาราม ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันเพื่อร้อง เล่น เต้น ฟ้อน เข้ามาจนถึงหน้าศาลาวัด โดยมีวงกลองยาวขนาดเล็ก ซึ่งมีเครื่องดนตรีคือพิณ แคน และกลอง คอยให้จังหวะเสียงเพลงที่สนุกสนาน

การร้อง รำ เต้น ฟ้อน ถือเป็นพฤติกรรมสัญลักษณ์อย่างหนึ่งในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันก็จะร้องรำด้วยท่าทางต่างๆ ซึ่งถือเป็น “การแสดงออกของมนุษย์ในด้านศิลปะ เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความสามารถในการสร้างสรรค์”^{๓๖}

การร้อง เล่น เต้น ฟ้อน ในพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านท่าม่วงนี้แง่หนึ่งช่วยให้คนในชุมชนท่าม่วงรู้สึกผ่อนคลายหายเหนื่อยล้าจากภาระชีวิตประจำวัน การผ่อนคลายนี้เกิดจากการเคลื่อนไหวร่างกายตามอารมณ์ความรู้สึกประกอบกับท่วงทำนองเพลง ด้วยท่วงทำอิสระจึงทำให้ชาวบ้านได้รู้สึกผ่อนคลาย

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า การติดต่อสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธุ์ที่ถือเป็นพิธีกรรมประดิษฐ์มีการใช้รูปแบบการติดต่อสื่อสารอันเป็นเป็นสากลซึ่งพบได้ในทุกสังคมทั่วโลก เป็นความพยายามที่จะเกลี้ยกล่อม โน้มน้าว และล่อลวงอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสวดมนต์ การเทศน์ การถือศีล การใช้เครื่องรางของขลัง ผ่าน

^{๓๕} ฟั้น ดอกบัว. พุทธปรัชญาแห่งชีวิต, หน้า ๑๔๓.

^{๓๖} วิณา วิสเทัญ, วรรณคดีการละคร (มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๔๕) หน้า ๑.

การประกอบพิธีกรรมที่ต้องใช้ทั้ง “พฤติกรรมสัญลักษณ์” และ “วัตถุสัญลักษณ์” เป็นเครื่องต่อรอง และความคุมอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อความเป็นสิริมงคลในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ดังที่ Bailey กล่าวว่า

“In general, people performing rituals want supernatural powers to do things on their behalf: to make someone (or everyone) healthy or fertile.”^{๓๑}

^{๓๑} Bailey, Garrick. **Introduction to Cultural Anthropology**, p ๑๕๕.